

Людмила Володимирівна Шелестова,

кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України
м. Київ, Україна

УДК 37.013.8:373.091

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ КРЕАТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ У СУЧАСНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В статті раскрыта сутність поняття «креативність», описані і проаналізовані сучасні методи дослідження креативності особистості в цілому, а також в відношенні дітей дошкільного віку в частині. Вказано, що в роботі з дошкільниками найбільш уместно використання методів, дозволяючих виявити якісні характеристики креативності дитини, направлені на дослідження процесу рішення дитиною творчого завдання. Описані можливості методів спостереження і бесіди в дослідженні креативності дошкільника.

Ключевые слова: креативність, старші дошкільники, діагностика.

The article deals with the essence of the concept of "creativity", described and analyzed current research methods in general and creativity of the individual in relation to preschool children in particular. It is indicated that working with preschoolers is most appropriate use of methods that make it possible to detect the qualitative characteristics of the creativity of the child and designed to study the process of solving child creative task. We describe the possibilities of methods of observation and interviews in the study of creativity preschooler.

Key words: creativity, older preschoolers, diagnostics.

Проблема здібностей людини завжди була предметом особливої уваги науковців різних галузей гуманітарної науки. Не оминула увагою цю проблему і психолого-педагогічна наука. Упродовж періоду розвитку, для неї творчі здібності та креативність були та залишаються не новим предметом дослідження. Актуальною ця проблема є і для сучасної психології та, особливо, педагогіки. Оскільки від вихователів залежить, якою виросте дитина, наскільки у неї будуть розвинені природні задатки та здібності, наскільки вона буде здатною до нестандартного мислення, швидкої орієнтації та адаптації у нових умовах, творчого підходу до розв'язання життєвих ситуацій. Окрім того, творчість однієї людини безпосередньо впливає на розвиток людства. Культурні цінності людства є результатом творчої діяльності. Тому одним із важливих завдань педагогіки є розвиток творчого потенціалу дитини, починаючи з дошкільного віку.

Розвиток креативності дітей в умовах дошкільного навчального закладу вимагає від практиків розуміння загальних теоретичних положень щодо пошуку

можливостей їх використання на певному віковому періоді. Першим етапом на шляху розвитку певної якості є діагностика рівня її сформованості. Тому охарактеризуємо сутність поняття «креативність» та існуючих методів його діагностики. Опишемо методи діагностики креативності дітей дошкільного віку.

Не вдаючись до аналізу сутності поняття, креативність розуміємо як загальну здатність особистості до творчості, створення нового, розв'язання нестандартних завдань у різних сферах життєдіяльності. Креативність, як властивість особистості, має інтегративний, комплексний характер, характеризує особистість у цілому.

Серед інтелектуальних параметрів креативності науковці виділяють такі: *швидкість* (кількість ідей, що виникають за одиницю часу); *гнучкість* (здатність переключатися з однієї ідеї на іншу, бачити об'єкт під новим кутом зору, виявляти можливості його нового використання, розширювати функціональне застосування на практиці); *оригінальність* (здатність генерувати ідеї, образи, асоціації, що відрізняються від

загально визнаних поглядів); *допитливість* (чутливість до проблем та суперечностей у навколишньому світі); *здатність висувати гіпотези* [1].

Креативність пов'язана не лише з інтелектуальними якостями особистості, а й з мотиваційними, серед яких важливими є такі: бажання краще реалізувати себе, максимально відповідати власним можливостям, виконати нові, незвичні для себе види діяльності і застосувати нові способи, прагнення до ризику та перевірки межі власних можливостей [6].

Одним із перших тестів на креативність був тест дивергентної продуктивності (Дж. Гілфорд, 1967), орієнтований на з'ясування рівня сформованості в особистості легкості слововживання та використання асоціацій тощо [1].

Більш розповсюдженим тестом дослідження креативності є тест Е. П. Торренса, в якому завдання згруповано у вербальну, образотворчу та звукову групи. Досліджуючи креативність за допомогою вербального тесту, досліджуваним пропонується: поставити якомога більше питань до певного зображення та проблемних питань; відгадати якомога більше причин і наслідків того, що зображено на малюнку; придумати більше способів зміни (вдосконалення) зображеної на малюнку іграшки, цікавих і незвичайних способів використання знайомого предмета тощо. Основними показниками креативності є швидкість, гнучкість, оригінальність і кількість висунутих гіпотез [1].

Д. Богоявленська [2] виділила одиницю виміру творчих здібностей – «інтелектуальну ініціативу», що є синтезом розумових здібностей і мотиваційної структури особистості та виявляється у «продовженні розумової діяльності за межами необхідного розв'язання задачі, що ставиться перед людиною». Для виявлення інтелектуальної ініціативи Д. Богоявленська відмовилася від традиційної тестової моделі вимірювання креативності. Вона вважає, що для цього необхідна організація специфічної масштабної діяльності та пропонує використовувати систему однотипних завдань, що містить загальні закономірності. Ця система, з одного боку, забезпечує виявлення першого (поверхневого) прошарку інтелектуальної ініціативи у процесі виконання завдання за заданою інструкцією, з іншого – створює умови для виявлення другого (глибинного) прошарку інтелектуальної ініціативи у процесі пошуку прихованих закономірностей, що містить систему завдань, але відкриття яких не потрібно для їх розв'язання. Інтелектуальна ініціатива виявляється у самостійній постановці дослідницької задачі, що не стимулюється утилітарною потребою виконати завдання методики. Вихід за межі заданого, здатність до продовження пізнання за межами вимог ситуації – це властивість особистості, що відображає єдність пізнавальних і мотиваційних факторів.

Вищеописані підходи щодо діагностики креативності не виключають, а доповнюють один одного. Оскільки креативність є багатовимірним утворенням, доречно досліджувати різні її аспекти за допомогою певних методик.

Сучасні методики діагностики дитячої креативності мають характер експериментальних проб з гнучким алгоритмом поведінки та якісною інтерпретацією. Методики орієнтовані на вияв вербальної та невербальної креативності. Для сучасних методик властивою є відсутність обмежень за часом; змагальної мотивації та критики дій; жорсткої установки на творчість в інструкції та мінімізації мотивації досягнень. Методики діагностики креативності орієнтовані, насамперед, на виявлення цієї якості особистості в момент діагностування.

Однією з методик виявлення креативності дітей дошкільного віку є методика діагностики універсальних творчих здібностей для дітей 4–5 років (В. Синельников, В. Кудрявцев), що складається з чотирьох діагностичних завдань. Вони дозволяють з'ясувати рівень сформованості у дитини реалізму уяви; вміння бачити ціле раніше частини; надситуативно-перетворювального характеру творчих рішень; здатності до експериментування [7].

Завдання 1. «Сонце в кімнаті»

Якість, що діагностується: реалізм уяви.

Мета: виявлення здібностей дитини до перетворення «нереального» на «реальне» у контексті певної ситуації шляхом усунення невідповідності.

Матеріал: малюнок із зображенням кімнати, в якій знаходиться людина, сонце, олівець.

Інструкція до проведення

Психолог, показуючи дитині малюнок, каже: «Я даю тобі цей малюнок. Подивись уважно і скажи, що на ньому намальовано». Після перерахування деталей зображених на малюнку (стіл, стілець, людина, лампа, сонце тощо), психолог ставить таке завдання: «Правильно. Однак, як бачиш, тут сонечко намальоване в кімнаті. Скажи, будь ласка, чи може таке бути? Чи художник тут щось наплутав? Спробуй виправити малюнок так, щоб він був правильним».

Користуватися олівцем дитині не обов'язково, вона може пояснити, що потрібно зробити для «виправлення» малюнка.

Обробка даних

Під час обстеження психолог оцінює спроби дитини виправити малюнок. Обробка даних здійснюється за п'ятибальною системою:

1 бал: відсутність відповіді, неприйняття завдання («Не знаю, як виправити», «Малюнок виправляти не потрібно»).

2 бали: формальне усунення невідповідності (стерти, зафарбувати сонечко).

3 бали: змістовне усунення невідповідності, але рішення просте (намалювати в іншому місці – «Сонечко на вулиці»).

4 бали: змістовне усунення невідповідності, але рішення складне (переробити малюнок – «Зробити зі сонечка лампу»).

5 балів: конструктивна відповідь (відокремити невідповідний елемент від інших, зберігши його в контексті певної ситуації («Малюнок намалювати», «Намалювати вікно», «Намалювати навколо сонечка рамку» тощо).

Завдання 2. «Складна картинка»

Якість, що діагностується: уміння бачити ціле раніше частин.

Мета: визначення вміння зберегти цілісний контекст зображення в ситуації його руйнування.

Матеріал: складна картонна картинка зі зображенням качки, що має чотири згини (розмір 10 x 15 см).

Інструкція до проведення

Психолог, показуючи дитині картинку, каже: «Зараз я тобі дам цю картинку. Подивися, будь ласка, уважно і скажи, що на ній намальовано?». Вислухавши відповідь, психолог складає картинку і питає: «Що станеться з качкою, якщо ми складемо картинку ось так?». Після відповіді дитини картинка розправляється; знову складається, а дитині задається те ж питання. Використовується п'ять варіантів складання: «кут», «місток», «будиночок», «труба», «гармошка».

Обробка даних

Під час обстеження дитини психолог фіксує загальний зміст її відповідей у процесі виконання завдання. Обробка даних здійснюється за трибальною системою. Кожному завданню відповідає одна позиція при згинанні малюнка. Максимальна оцінка за кожне завдання – 3 бали. Всього – 15 балів. Виділяють такі рівні відповідей:

1 бал: відсутність відповіді чи неприйняття завдання («Не знаю», «Нічого не станеться», «Так не буває»).

2 бали: відповідь описового типу, перерахування деталей малюнка, що знаходяться в полі зору або поза ним, тобто втрата контексту зображення («У качки немає голови», «Качка зламалася», «Качка розділилася на частини» тощо).

3 бали: відповіді комбінованого типу: збереження цілісності зображення при згинанні малюнка, додання намальованого персонажа до нової ситуації («Качка пірнула», «Качка запливла за човен»), побудова нових композицій («Нібито зробили трубу і на ній намалювали качку») тощо.

Деякі діти дають відповіді, в яких збереження цілісного контексту зображення «прив'язано» не до певної ситуації, а до конкретної форми, якої набуває картинка після складання («Качка стала будиночком», «Стала схожа на місток» тощо). Подібні відповіді належать до комбінованого типу і також оцінюються за *трьома балами*.

Завдання 3. «Як врятувати зайчика»

Якість, що діагностується: надситуативно-перетворювальний характер творчих рішень.

Мета: оцінка здатності модифікувати завдання на вибір та на перетворення за допомогою перенесення властивостей знайомого предмета у нову ситуацію.

Матеріал: фігурка зайчика, блюдце, відерце, дерев'яна паличка, здута повітряна кулька, аркуш паперу.

Інструкція до проведення

Перед дитиною на столі розташовують фігурку зайчика, блюдце, відерце, паличку, здуту повітряну кульку й аркуш паперу. Психолог, беручи до рук зайчика: «Познайомся з цим зайчиком. Одного разу з

ним трапилася така історія. Вирішив зайчик поплавати на кораблику по морю і поплив далеко-далеко від берега. Раптом почався шторм, з'явилися величезні хвилі, і зайчик почав тонути. Допомогти зайчику можемо лише ми з тобою. У нас для цього є декілька предметів (психолог звертає увагу дитини на предмети, розташовані на столі). Що б ти вибрав, щоб врятувати зайчика?».

Обробка даних

Під час обстеження фіксуються характер відповідей дитини та їх обґрунтування. Дані оцінюються за трибальною системою.

1 бал: дитина вибирає блюдце або відерце, а також паличку за допомогою якої можна зайчика підняти з дна, не виходячи за межі простого вибору; дитина намагається використовувати предмети в готовому вигляді, механічно застосувати їхні властивості у новій ситуації.

2 бали: рішення з елементом простого символізму, коли дитина пропонує використовувати паличку в якості колоди, на якій зайчик зможе допливти до берега. У цьому випадку дитина знову не виходить за межі ситуації вибору.

3 бали: для порятунку зайчика пропонується використовувати здуту повітряну кульку або аркуш паперу. Для цього потрібно надути кульку («Зайчик на кульці може полетіти») або зробити з паперу кораблик. У дітей, які знаходяться на цьому рівні, має місце установка на перетворення готового предметного матеріалу. Початкове завдання на вибір самостійно здійснюється ними як завдання на перетворення, що свідчить про надситуативно-перетворювальний характер розв'язання.

Завдання 4. «Дощечка»

Якість, що діагностується: здатність до експериментування.

Мета: оцінка здатності до експериментування з перетворювальними об'єктами.

Матеріал: дерев'яна дощечка, що є з'єднанням на петлях чотирьох дрібніших квадратних ланок (розмір кожної ланки 15 x 5 см).

Інструкція до проведення

Дощечка у розгорнутому вигляді знаходиться на столі перед дитиною. Психолог: «Давай пограємось з такою дошкою. Це не проста дошка, а чарівна. Її можна згинати і розкладати, тоді вона стає на щось схожа. Спробуй це зробити».

Після того, як дитина склала дошку вперше, психолог зупиняє її й запитує: «Що у тебе вийшло? На що схожа ця дошка?»

Почувши відповідь дитини, психолог знову звертається до неї: «Як ще можна її скласти? На що вона стала схожа? Спробуй ще раз». І так до тих пір, поки дитина не зупиниться сама.

Обробка даних

Під час обробки даних оцінюється кількість неповторювальних відповідей дитини (назва форми отриманого предмета в результаті складання дошки, наприклад «гараж», «човник» тощо). Дитина отримує

по одному балу за кожну назву. Максимальна кількість балів не обмежується.

Результати діагностики після виконання чотирьох завдань узагальнюються і визначається рівень сформованості творчих якостей дитини за параметрами: високий, середній, низький.

Н. Хазратова та В. Дружинін [3] пропонують діагностувати креативність за двома показниками: продуктивний показник, що відображає креативну цінність продуктів діяльності, тобто новизну; мотиваційно-особистісний показник, який відображає мотиваційну основу креативної поведінки. Діагностика креативності відбувається у процесі театралізованої спонтанної гри, під час якої фіксується характер придуманих дітьми ігрових подій та особливості вживання ними предметів-замінників.

Під час спонтанної гри вихователь виконує роль стороннього спостерігача: не втручається у творчий процес, не коментує, не оцінює, не пропонує власного плану дій. Його завдання – дбати про фізичну та психологічну безпеку учасників, а також вести «Карту спостережень» за подіями, що відбуваються. Кількість гравців – 7–8 осіб.

Учасникам гри пропонується придумати та розіграти будь-який казковий або фантастичний сюжет. Початок історії та персонажів може запропонувати вихователь. Далі дітям потрібно домовитися, як розвиватиметься цей сюжет, розіграти його (спонтанна театралізація), використовуючи необхідні предмети та матеріали для театралізованих дій і декорацій.

Обробка даних

У цілому, можливі типи ігрових подій, виділені для вимірювання креативності, можуть бути такими:

0 балів: подія, що є репродукцією раніше відомого сюжету або очевидним продовженням сюжету.

1 бал: подія, що є очевидним розв'язанням ігрової ситуації, гра не може тривати далі.

2 бали: подія – постановка проблеми, що передбачає різні рішення, стимул до подальшого розвитку гри.

3 бали: подія – «інсайт», несподіване, оригінальне «відкриття», що творчо перетворює або повністю змінює початковий сюжет, захоплює всіх учасників гри.

Можливі способи ігрового застосування предметів в якості замінників оцінювалися таким чином:

0 балів: 1) відтворюють очевидні, загальноприйнятні або семантично близькі значення предмета, а також прямі аналогії (наприклад, повітряна кулька заміною м'яч, скло – дзеркало; бусинка – перлину; лялька – дитину тощо); 2) використовують семантично відірвані від загальноприйнятого значення, що мають загальні ознаки з реальним предметом (наприклад, цукерка – мавпочка).

1 бал: очевидні трансформації предметів на основі явних, видимих ознак – кольору, форми, розмірів, ваги (жовта повітряна кулька використовується як замінник Сонця; лампочка – Місяць або груша).

2 бали: використання предметів на основі «прихованих» ознак, беручи до уваги структурні

особливості, крихкість тощо (повітряна кулька – вітрило; розкрита шишка – неприступна фортеця).

Під час гри в «Карті спостережень» фіксуються ідеї, ігрові дії та дії з предметами-замінниками кожної дитини (кожен факт реєструється як одиниця аналізу). Потім окремо для кожного учасника підраховується загальна сума виділених у процесі спостереження одиниць за показниками: «ігрові дії» та «використання предметів-замінників». Далі підраховуються бали за критерієм «креативність» відповідно до названих вище показників.

Продуктивний компонент креативності підраховується як відношення суми балів, отриманих упродовж гри, до кількості часу проведеного у грі. Мотиваційно-особистісний компонент оцінюється за допомогою врахування таких проявів, як висловлювання дитини щодо осмислення ігрової проблеми, бажання або небажання грати. Враховується емоційна залежність дитини від оцінки дорослого (кількість запитів дитини щодо схвалення з боку дорослого).

Простою у використанні є діагностика рівня розвитку уяви О. Дьяченко [4, 5]. Вона проводиться індивідуально, в неформальній бесіді з дитиною. Дитині дається завдання: скласти казку на запропоновані теми – «Зайчик», «Яблуко», «Подарунок». Дитина може складати казки в декілька прийомів або днів, щоб діяльність щодо складання казки не обтяжувала її та не викликала негативних емоцій.

Обробка результатів

Кількісно оцінюється рівень оригінальності складеної дитиною кожної казки.

0 балів ставиться дитині, яка відмовляється або повністю переказує знайому казку.

1 бал ставиться в тому випадку, якщо вона переказує знайому казку, але вносить до неї деякі зміни або об'єднує декілька казок в одну.

2 бали дитина отримує за самостійний твір, якщо в ньому використовувалися стандартні персонажі та стандартні дії (стандартність та оригінальність персонажів і дій оцінюється в порівнянні з відповідями інших дітей, які створювали казку на ту ж тему).

3 бали отримують діти, які склали казку з оригінальними персонажами, але здійснювали стандартні дії.

4 бали дитина отримує, якщо вона придумала історію зі стандартними персонажами, які висловили оригінальну дію (цей тип твору надавав оригінальність сюжету в цілому).

5 балів отримують діти, які використовували у своїх творах оригінальних персонажів і описали їхні оригінальні дії.

Діагностичний інструментарій для дослідження якостей творчого мислення пропонують О. Торшилова та Т. Морозова [8], метою якого є вивчення індивідуальних особливостей невербальних компонентів творчої уяви. Випробовуваному пропонується бланк з колами і дається завдання намалювати більше предметів або явищ, використовуючи кола як основу. Автори методики пропонують оцінювати: швидкість мислення; пластичність або гнучкість мислення;

оригінальність у створенні образів. Оцінювання здійснюється за рівнем розвитку творчих здібностей: низький, середній, високий.

Експериментальний матеріал: бланк з 20 колами (діаметр кожного – 3 см); секундомір.

Інструкція: «На бланку намальовано 20 кіл. Ваше завдання полягає в тому, щоб намалювати якомога більше предметів або явищ, використовуючи їх як основу. Малювати можна як поза колом, так і всередині нього, використовувати один, два і більше кіл для одного малюнка. Кожен малюнок підпишіть. Малюйте зліва направо».

На виконання завдання дається 7–10 хвилин.

Обробка результатів

Для визначення *швидкості мислення* підраховується загальна кількість зроблених дитиною малюнків, за кожен малюнок дитина отримує 1 бал, у підсумку вираховуються середні арифметичні показники.

Для визначення *гнучкості мислення* малюнки групуються наступним чином:

- *природа* (зображення природи, предметів, речей та явищ, що існують без втручання людини);
- *побут* (предмети, які виготовляє і використовує людина у господарстві, тобто, предмети побуту, домогосподарства);
- *наука і техніка* (предмети, що використовуються у науково-технічній діяльності);
- *спорт* (предмети, що використовуються під час спортивних занять);
- *людина* (частини тіла);
- *інше* (предмети, що не мають практичної цінності, використовуються для прикраси (сюди ж належать малюнки, які неможливо ідентифікувати).

Усі малюнки випробуваного поділяються за зазначеними групами, потім підраховується кількість груп, до яких потрапили малюнки кожної дитини. За кожну групу дитина отримує 1 бал. Потім вираховується середнє арифметичне. Це і є показником гнучкості об'єктивного мислення та уяви.

Аналіз малюнків за тематикою надає уявлення про запам'ятовування за допомогою образів і понять з тих чи інших галузей, а також про рівень актуалізації різних образів.

Оригінальними малюнками можна вважати лише ті, що зустрічаються в групі дітей 1–2 рази.

1 бал: малюнок зустрічається у половини дітей і частіше; *2 бали:* малюнок зустрічається менше, ніж у половини групи; *3 бали:* малюнок зустрічається лише один раз.

Оригінальні малюнки можна поділити на 3 групи:

- втілюють образи предметів і явищ, що рідко зустрічаються та згадуються у спілкуванні (*морський їжак, виверження вулкана, щит римського воїна, сліди снігової людини*);
- неіснуючі предмети та явища (*житловий будинок на іншій планеті*);
- образи, поняття, зорові уявлення, що рідко актуалізуються поза пізнавальною діяльністю (*ядра атомів, мікроб під мікроскопом*).

Якісний аналіз зображень дозволяє диференціювати оригінальні малюнки на декілька груп:

1) за ступенем самостійності:

• репродуктивні, що передають існуючі, відомі образи;

• конструктивні (творчі), що передають незвичайні або неіснуючі образи;

2) за ступенем узагальненості:

• конкретні малюнки, що зображають предмети;

• ті, що узагальнюють зорові уявлення і образи; малюнки слугують символом будь-якого абстрактного поняття (*граніт науки, колесо історії, злість, смерть, смуток*);

3) за ступенем емоційності:

• нейтральні (*фонтан, Ейфелева вежа*);

• емоційно забарвлені, гумористичні («Я дарую вам сонце», «Автобус у годину» пік).

Окрім використання спеціальних методик діагностики креативності, описаних вище, доречним також є використання інших емпіричних методів – спостереження та бесіди. Кожен із методів, з одного боку, має специфіку, з іншого – доповнює інший, забезпечуючи різнобічне й глибоке пізнання досліджуваного предмета.

Метод спостереження передбачає здійснення багаторазового спостереження за життєдіяльністю старших дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу. Використання цього методу забезпечує можливість отримати об'єктивну інформацію про:

- організацію діяльності вихователів щодо розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку;
- наявність інтересу дітей до творчої діяльності.

Результати спостереження доречно фіксувати у протоколі, що надасть можливість об'єктивно й точно здійснити підрахунки та аналіз отриманих даних. У протоколі має бути зафіксовано:

- наявність/відсутність інтересу до творчої діяльності;
- емоційні прояви дітей у процесі творчої діяльності;
- зміст висловлювань дітей про створену ними творчу продукцію;
- спрямованість діяльності вихователя на розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку.

Для конкретизації та поглиблення отриманих під час спостереження даних доречно використовувати метод *бесіди*, що забезпечує можливість глибше пізнати й зрозуміти ставлення дитини до творчої діяльності. Орієнтовні питання для проведення бесіди зі старшими дошкільниками можуть бути такі:

- Чи подобається тобі щось створювати: малювати, конструювати, співати, придумувати казки тощо?
- Як часто ти це робиш?
- Що тобі подобається робити найбільше?
- Які почуття ти відчуваєш при цьому?
- Тобі подобається щось створювати самому чи з кимось? З дорослим чи другом?

Отже, на основі аналізу психолого-педагогічних досліджень можна зробити висновок: креативність є

інтегрованою якістю особистості, що виявляється у загальній здатності до творчості, створення нового, розв'язання нестандартних завдань у різних сферах життєдіяльності. У педагогічній діяльності з дошкільниками більш доречним є використання методів, що дають можливість виявити якісні характеристики креативності дитини і спрямовані на дослідження процесу розв'язання нею творчого завдання.

Таким чином, багато дослідників виділяє творчі уяву і мислення як обов'язкові компоненти креативності, що обумовлює спрямованість методик на діагностику цих якостей особистості. Більш прийнятними для дітей старшого дошкільного віку та доступними у використанні є методика діагностики універсальних творчих здібностей для дітей 4–5 років (В. Синельников, В. Кудрявцев), діагностика рівня розвитку уяви (О. Дьяченко) та діагностика якостей творчого мислення (О. Торшилової та Т. Морозової). Методи спостереження та бесіди допоможуть поглибити уявлення про рівень сформованості креативності у кожної дитини.

Використані літературні джерела

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: в 2 кн. [Текст] / А. Анастаси; под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. – М., 1982. – Кн. 1–2.
2. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества [Текст] / Д. Б. Богоявленская. – Ростов-на-Дону, М., 2002.
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей [Текст] / В. Н. Дружинин. – М.: Издательство «Наука», 1994.
4. Дьяченко О. М. Развитие воображения дошкольника [Текст] / О. М. Дьяченко. – М.: Международный образовательный и психологический Колледж, 1996. – 197 с.
5. Дьяченко О. М., Пороцкая Е. Л. Роль слова в развитии воображения дошкольника [Текст] / О. М. Дьяченко, Е. Л. Пороцкая // Слово и образ в решении познавательных задач дошкольниками. – М.: Интор, 1996. – С. 78–95.
6. Психологическая диагностика: учеб. для вузов [Текст] / под ред. М. К. Акимовой, К. М. Гуревича. – СПб.: Питер, 2003. – 652 с.: ил.
7. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М.: Астрель: АСТ: Транзиткнига, 2006.
8. Торшилова Е. М., Морозова Т. В. Развитие эстетических способностей детей 3–7 лет (теория и диагностика). – М.: АПН НИИ ХВ, 1993. – 62 с.

